

УДК 378.14

Людмила Коробович

СТВОРЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються особливості використання моніторингових технологій у педагогіці, що розглядає моніторинг з двох позицій: як систему збору, обробки і зберігання, поширення інформації про освітню систему і як засіб здобуття інформації в процесі проведення наукового дослідження або організації управлінського контролю (набір методик оцінки стану системи) та пропонується теоретична модель системи педагогічного моніторингу у ВНЗ.

Ключові слова: моніторинг, моніторингові технології, система педагогічного моніторингу.

Проблема появи поняття «моніторинг» пов'язана із становленням і розвитком інформаційного суспільства, яке потребувало об'єктивних і суб'єктивних відомостей про стан тих або інших об'єктів і структур. Це поняття почали використовувати в педагогіці, що розглядає моніторинг з двох позицій: як систему збору, обробки і зберігання, поширення інформації про освітню систему і як засіб здобуття інформації в процесі проведення наукового дослідження або організації управлінського контролю (набір методик оцінки стану системи). Використання в дидактиці, теорії виховання, конкретних методиках викладання навчальних дисциплін методів математичного аналізу дозволило дати кількісну оцінку якості освіти. Завдяки цьому з'явилася можливість визначити рейтинг навчальних закладів, позначити напрями, що потребують особливої уваги викладачів. Разом з тим виявилися і значні труднощі. Освітня система виявилася занадто складною, багатоаспектною, щоб можна було відразу створити таку систему, яка дозволила б об'єктивно судити про стан справ.

Крім того, не можна не враховувати і таких важливих обставин, як низький рівень оплати праці, недостатнє фінансування освіти, зайвий консерватизм викладачів і їх небажання (з різних причин) займатися дослідницькою, інноваційною діяльністю.

На різних рівнях освіт робляться спроби створення системи педагогічного моніторингу, досліджуються різні аспекти педагогічної праці. Про величезний інтерес до цієї проблеми свідчать численні монографії і статті.

Аналіз останніх наукових досліджень педагогічних видань дозволяє зробити однозначний висновок про актуальність даної проблеми [1–5].

Відсутність визначеності по деяких питаннях, різноманіття існуючих точок зору дозволяє дослідникові діяти в режимі пошуку, інновацій. Цим визначається і мета даної роботи: узагальнити і систематизувати наявні підходи, на їх основі збудувати теоретичну модель, яка може показати свою ефективність або неефективність в процесі апробації.

Показником ефективності дії моделі повинне стати підвищення якості освіти. Проте це можливо тільки за умови вдосконалення процесу на основі зібраної ефективними способами об'єктивної інформації. Таким чином, про підвищення якості освіти можна говорити тільки іноді, коли результати моніторингу стануть основою для інноваційної діяльності всіх учасників (суб'єктів) освітнього процесу. А без цього неможливо витримати конкуренції на ринку освітніх послуг, особливо в умовах демографічного спаду.

У тому розумінні, в якому розглядається моніторинг в даній роботі, суб'єктами моніторингу виступають всі учасники освітнього процесу. Ступінь їх участі різний, але всі вони (викладачі, студенти і громадськість) отримують інформацію, аналізують її. Наприклад, соціум отримує відомості про освітню установу. На підставі цієї інформації формується громадська думка. Студент має уявлення про результати своєї діяльності, на підставі яких вибудовує індивідуальну траєкторію діяльності.

У свою чергу кожен суб'єкт освіти виступає як об'єкт для структур складнішого або іншого рівня (Рис. 1).

Об'єктами моніторингу є освітній процес і його результати, особові характеристики всіх учасників освітнього процесу, їх потреби і відношення до освітньої установи.

На рівні освітньої програми об'єктами моніторингу і управління якістю можуть бути:

- процес освоєння програми, предмету;
- інтеграційні процеси в навчанні;
- процес оновлення, вдосконалення, змісту, методик, технологій навчання, засобів контролю засвоєння навчального матеріалу;
- якість освітнього процесу і так далі

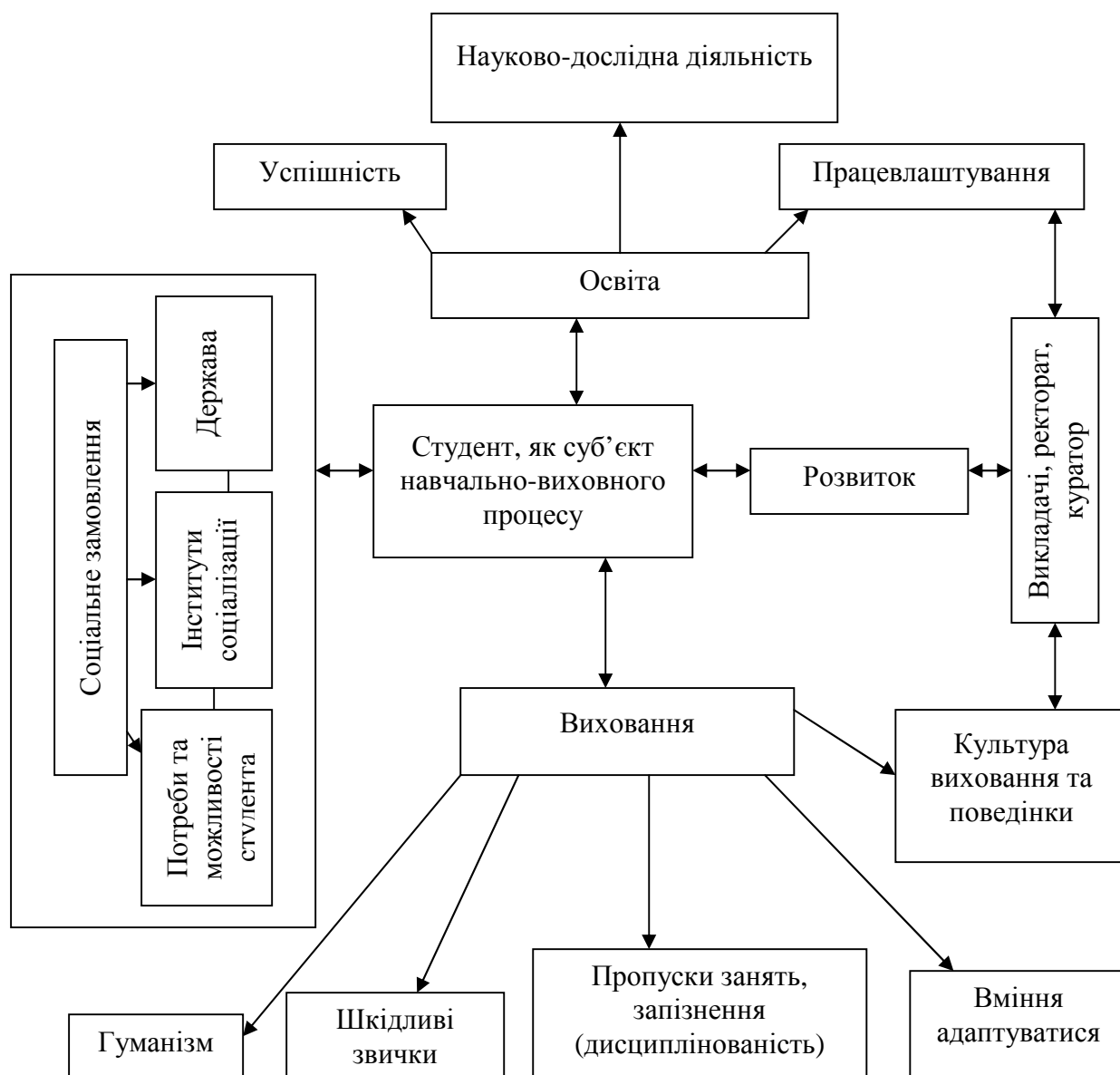

Рис. 1. Суб'єкти та об'єкти педагогічного моніторингу

У будь-якій сфері людської діяльності неможливо добитися позитивної динаміки без усвідомлюваної (всіма або багатьма) системи, що приймається. Створення теоретичної моделі системи педагогічного моніторингу – перший крок на шляху управління якістю освіти (Табл. 1).

Існуючі системи моніторингу можна згрупувати на наступних засадах:

I група – моніторинг рівня знань («мета – результат») (результативність навчально-виховного процесу);

II група – моніторинг, пов'язаний з безпосереднім накопиченням і структуризацією інформації;

III група – системи моніторингу, побудовані з використанням моделі «вхід – вихід»;

IV група – системи моніторингу на рівні освітньої установи. З їх

допомогою робляться спроби відповісти на питання про ефективність тієї або іншої технології навчання, виділити чинники, що впливають на якість навчання, знайти приклади зв'язку кваліфікації викладача і результатів викладання.

Таблиця 1

Теоретична модель системи педагогічного моніторингу

Група	Об'єкти моніторингу	Методи, напрями
I	Результативність навчально-виховного процесу	<ul style="list-style-type: none"> – поточний контроль: тестування, опитування, ректорські контрольні роботи, заміри залишкових знань, контрольні-кваліфікаційні роботи; – підсумковий контроль: модульний контроль, диференційовані заліки, заліки, іспити; – державна атестація: складання державних екзаменів, захист дипломних робіт
II	Накопичення і структуризація інформації про викладачів, матеріально-технічну оснащеність навчального процесу	<ul style="list-style-type: none"> – якісний склад науково-педагогічного персоналу; – якісні показники, матеріально-технічна база; – навчально-методичне забезпечення; – результативність навчального процесу (показники успішності студентів); – результативність виховного процесу; – інноваційна і методична діяльність; – моніторинг якості функціонування ВНЗ (розклади, графіки навчального процесу і тому подібне)
III	Модель «вхід-вихід»	<ul style="list-style-type: none"> – рівень готовності першокурсників (рівень навченості); – дослідження розвитку у студентів ключових компетенцій (фундаментальної та фахової підготовки); – модель випускника вищого навчального закладу; – роботодавець та проблеми працевлаштування
IV	На рівні вищого навчального закладу	<ul style="list-style-type: none"> – рейтингова оцінка якості роботи професорсько-викладацького складу; – положення про систему менеджменту якості університету; – вивчення потреб всіх учасників освітнього процесу

Процесу впровадження розробленої системи педагогічного моніторингу повинні передувати обговорення і коректування.

Проте принцип системності в проведенні педагогічного моніторингу може бути реалізований лише за умови розробки циклограм (Табл. 2).

Таблиця 2

Річна циклограма педагогічного моніторингу у ВНЗ

Предмет моніторингу (об'єкти моніторингу)	Цілі моніторингу	Періодичність	Відповідальні (суб'єкти моніторингу)	Результат
Загальні показники і матеріально-технічна база ВНЗ	Збір статистичних даних про оснащеність навчального процесу, про якісний склад науково-педагогічних кадрів, динаміку змін якісного і кількісного складу тих, що навчаються	2 рази на рік	Декани факультетів, завідувачі кафедр	Аналітичні записки, діаграми
Навчально-методичне забезпечення навчального процесу	Збір інформації про забезпеченість навчального процесу навчальною і методичною літературою, засобами наочності і так далі	1 раз на рік (травень)	Завідувачі кафедр	Зведені таблиці, діаграми
Методична робота університету	Створення банку даних про методичну, створення умов для систематичного аналізу методичної роботи	2 рази на рік (вересень, травень)	Проректор з методичної роботи, завідувачі кафедр	Аналітичний звіт, що включає графіки і діаграми
Діяльність професорсько-викладацького складу	Збір інформації про якісний склад викладачів, про напрями їх методичного розвитку і вдосконалення, складання рейтингу ПВС	Щомісячно	Проректор з навчальної роботи	Таблиці, довідки, діаграми
Нормативно-плануюча документація	Аналіз якості складених робочих програм і робочих навчальних планів, планування та розподілу навчального навантаження	2 рази на рік (вересень, квітень)	Проректор з навчальної роботи, навчальний відділ	Протоколи
Діяльність студентів	Визначення рівня (якості) знань студентів	Щомісячно	Декани, проректор з навчальної роботи	Аналітичні звіти, діаграми, таблиці

Моніторинг є одним з найважливіших засобів, завдяки якому змінюється інформаційний простір, оскільки підвищується оперативність, об'єктивність і доступність інформації. Тому мета моніторингу – оперативно і своєчасно виявляти всі зміни, що відбуваються у сфері освіти. Отримані об'єктивні дані є підставою для ухвалення управлінських рішень.

При організації системи педагогічного моніторингу можуть виникати як об'єктивні, так і суб'єктивні труднощі, перешкоди. Наприклад, при створенні системи необхідно враховувати: якість використовуваних методик, підготовленість фахівців, можливість вдосконалення їх професійних умінь. Про ці чинники не можна забувати, більш того, необхідно мінімізувати негативні дії, врахувати можливі проблеми.

Процес реалізації запропонованої моделі не повинен носити спонтанний або всеосяжний характер. Доцільніше апробувати дану модель стосовно невеликої групи осіб, оскільки заздалегідь передбачити всі труднощі навряд чи можливо.

Моніторинг як педагогічна технологія дозволяє не лише систематизувати інформацію, але і може стати дійсним механізмом матеріального заохочення професорсько-викладацького складу, що працює ефективно в режимі розвитку. Високі показники педагогічної діяльності можуть також служити підставою для підвищення кваліфікації працівника.

Існуюча на даний момент деяка невизначеність в плані оцінка діяльності того або іншого суб'єкта освіти, освітнього процесу відкриває достатньо більше можливості для узагальнення і інновацій. Наприклад, як об'єкти моніторингу розглядаються суб'єктивність викладача та академічна група, програми фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін. Успішна соціалізація особи, професіоналізм випускника ВНЗ до подальшого професійного розвитку безпосередньо залежать від рівня сформованості ключових компетенцій.

Безперечною перевагою запропонованої моделі педагогічного моніторингу є її універсальність, адаптованість до системи вищої освіти. Простота у використанні, об'єктивність отриманих відомостей, можливість використовувати інструментарій – необхідні умови моніторингу. Проте не можна не враховувати регіональних особливостей. Даний компонент повинен стати одним з критеріїв оцінки ефективності моделі, що діє. Економічний стан того або іншого регіону, потреби і вимоги, які пред'являє до фахівця суспільство, будуть підставами для створення моделі випускника і визначення політики навчального закладу щодо питання якості надання освітніх послуг.

Вирішення проблеми якості освіти залежить від того, наскільки своєчасно і адекватно реагуватимуть ВНЗ на зміни зовнішнього середовища, на потреби суспільства, соціальне замовлення, наскільки

ефективне і педагогічно виправдані методи і технології будуть вибрані, наскільки об'єктивною, незалежною і систематичною буде експертиза діяльності ВНЗ. Сучасна система оцінки якості освіти – це ще один крок на шляху до входження України в загальноєвропейський і загальносвітовий освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько В. М. Мониторинг качества обучения – средство управления образованием / В. М. Безпалько. – М., 1996.
2. Бондар В. І. Теоретичні основи і технологія педагогічного аналізу: управлінський аспект : навч. посібник / В. І. Бондар. – К. : УДПУ, 1996. – 67 с.
3. Кайнова Е. Б. Критерии качества образования: основные характеристики и способы измерения / Е. Б. Кайнова. – М., 2005.
4. Коробович Л. П. Моніторинг результативності начального процесу приватного вищого навчального закладу / Л. П. Коробович // Адаптивне управління в освіті : зб. наук. праць. – Х. : Стиль-іздат, 2007. – С. 110–119.
5. Майоров А. Н. Мониторинг как научно-практический феномен / А. Н. Майоров // Школьные технологии. – 1998. – № 5. – С. 26–45.
6. Мокшеев В. А. Современные подходы к организации системы мониторинга в образовании [Электронный ресурс] / В. А. Мокшеев. – Режим доступа : [http : //www.dep.edu.yar.ru:8101](http://www.dep.edu.yar.ru:8101).